

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: منابع مرجع الکترونیکی	
نام استاد: دکتر میترا صمیعی	صفحه: ۱ از ۵

electronic reference resources

منابع مرجع الکترونیکی

معرفی موضوع درس:

توسعه روزافزون و سریع فناوری‌های نوین اطلاعاتی، به‌ویژه اینترنت با ارائه خدماتی نظیر پست الکترونیکی و چت، خدمات دهی کتابخانه‌ها را با انقلابی عظیم مواجه ساخته است. یکی از بخش‌هایی که با توجه به پیشرفت فناوری‌های اطلاعاتی دچار تحول شده است، بخش مرجع است. با پیشرفت‌های اخیر نظیر اینترنت، موتورهای جستجو، ظهور پایگاه‌های اطلاعاتی تخصصی، افزایش انتشارات الکترونیکی و ... خدمات مرجع دچار تحول شده و یک محیط مرجع مبتنی بر وب همچون «میز مرجع دیجیتال» به‌وجود آمده است.

خدمات مرجع رقومی که از دهه ۱۹۷۰ وارد حوزه کتابداری شد به عنوان یک سیستم مبتنی بر وب از طریق اینترنت به صورت پست الکترونیکی، فرم‌های وبی، پیغام‌دهی همزمان (گفتگوی اینترنتی و ارتباط ویدیویی) و هوش مصنوعی ارائه می‌شود. در این سیستم، جستجوی پیوسته جزئی از خدمات مرجع است و لازمه آن فراگیری مهارت‌های فنی بیشتر کتابداران مرجع نسبت به قبل است. در دو دهه اخیر، مؤسسات و کتابخانه‌های ملی بسیاری تلاش‌هایی در خصوص به‌کارگیری خدمات مرجع رقومی انجام دادند. از جمله کتابخانه کنگره آمریکا، استرالیا، اسکاتلند و غیره که این مسئله نویددهنده پیشرفت و توسعه بخش خدمات مرجع خواهد بود.

اهمیت خدمات مرجع رقومی در کتابخانه‌ها

مرجع رقومی به عنوان نظامی نوین در اشاعه خدمات مرجع، به دلیل ویژگی‌ها و اهداف خاص

کتابخانه‌ها در جهت اطلاع‌رسانی مناسب، اثر شگرفی بر آنها داشته است. در هزاره جدید، کتابداران

کتابخانه‌ها، متخصصان اطلاع‌رسانی هستند. کتابداران جدید باید توانایی تحلیل اطلاعات برای تصمیم‌گیری کاربردی و از انواع خدمات (نظیر خدمات آگاهی‌رسانی جاری، تحویل مدرک، اشاعه‌گزینشی و ...) برای اشاعه اطلاعات به کاربران استفاده کنند. کتابداران جامعه‌دانشگاهی محور، قادرند اطلاعات صحیح و با ارزش را برای کاربران خود تهیه کنند. آنها، دورنمای اهداف و نیازهای سازمان و کاربران خود را درک می‌کنند و می‌توانند اطلاعاتی را که در حرکت راهبردی سازمان و برآوردن نیاز واقعی کاربران مؤثر است از میان منابع مختلف (چه به صورت چاپی و چه به صورت ارتباط پیوسته) شناسایی کنند و از طریق فناوری‌های نوین، خدمات جدیدی همچون میز مرجع رقومی را به کاربران خود ارائه نمایند.

اهداف اصلی این درس عبارت است از:

۱. ایجاد مهارت‌های جستجو و بازیابی اطلاعات در اینترنت
  ۲. شناسایی منابع مهم مرجع الکترونیکی
  ۳. جستجو در اینترنت برای دستیابی به منابع مرجع الکترونیکی
  ۴. دسترسی به اطلاعات و یافتن پاسخ سوالات مرجع بدون حضور فیزیکی در کتابخانه.
- برای رسیدن به هدف اول، به ارائه شیوه‌های جستجو و انواع قابلیت‌های نرم‌افزار جستجو می‌پردازیم و نمونه‌های جستجو در این نرم‌افزارها را مرور می‌کنیم.
- برای رسیدن به هدف دوم به معرفی منابع پایه و اساسی مرجع الکترونیکی پرداخته می‌شود، و در مورد ساختار و محتوای اطلاعاتی هر کدام توضیح داده می‌شود.

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: منابع مرجع الکترونیکی	
نام استاد: دکتر میترا صمیعی	صفحه: ۳ از ۵

برای رسیدن به هدف سوم و چهارم با طرح پرسش‌هایی از این منابع شرکت کنندگان به جستجو در منابع معرفی شده در اینترنت پرداخته و پاسخ درست را می‌یابند. تکرار این تمرین‌ها قابلیت جستجو و بازیابی سریع اطلاعات را در کتابداران را در پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی مخاطبین افزایش می‌دهد.

عنوان فصل ۱. خدمات مرجع دیجیتال (کلیات)

عنوان بخش/جلسه ۱: تعاریف، فلسفه، تاریخچه و معرفی نمونه‌ها

عناوین اجزای آموزشی SCO:

- SCO1- مقدمه
- SCO2- تعاریف و مفاهیم
- SCO3- تاریخچه
- SCO4- اهمیت خدمات مرجع دیجیتال در کتابخانه‌ها
- SCO5- فلسفه خدمات مرجع

عنوان بخش/جلسه ۲ کارکردها، فرایند مرجع، کتابدار مرجع و کارکردها

عناوین اجزای آموزشی SCO:

- SCO1- کارکردهای اساسی خدمات مرجع دیجیتال
- SCO2- فرآیند و مدل کار مرجع
- SCO3- کتابدار مرجع دیجیتال
- SCO4- عملکردها و مهارت‌های کتابدار مرجع
- SCO5- نقش کتابدار مرجع به عنوان مربی

عنوان بخش/جلسه ۳: میز مرجع دیجیتال، الگو، فرآیند و عناصر نرم افزار میز مرجع دیجیتال

عناوین اجزای آموزشی SCO:

- SCO1- الگوی میز مرجع دیجیتال
- SCO2- عناصر اصلی نرم‌افزار میز مرجع دیجیتال
- SCO3- فرآیند کلی میز مرجع دیجیتال

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: منابع مرجع الکترونیکی	
نام استاد: دکتر میترا صمیمی	صفحه: ۴ از ۵

عنوان بخش/جلسه ۴: نمونه های میز مرجع دیجیتالی

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SCO1: مقدمه

SCO2: کتابخانه های دانشگاهی

SCO3: کتابخانه های ملی

SCO4: مراکز غیر کتابخانه ای

عنوان فصل ۲. خدمات مرجع دیجیتالی (مدل ها)

عنوان بخش/جلسه ۵: انواع مدل های خدمات مرجع دیجیتال، مدل ناهمزمان، انواع، معایب و مزایا

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SCO1: مقدمه

SCO2: خدمات مرجع ناهمزمان، خدمت مرجع پست الکترونیک

SCO3: خدمت مرجع به وسیله فرم وبی

SCO4: خدمت مرجع از طریق پیام کوتاه SMS

عنوان بخش/جلسه ۶: خدمات مرجع همزمان، انواع، مزایا و معایب

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SCO1: خدمات مرجع همزمان، گفتگوی اینترنتی ساده

SCO2: گفتگوی اینترنتی پیشرفته، پیام رسانی فوری

SCO3: انتقال صوت از طریق پروتکل اینترنت VOIP، سرویس مرجع از طریق همایش

ویدیویی، خدمت مرجع مشارکتی

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: منابع مرجع الکترونیکی	
نام استاد: دکتر میترا صمیعی	صفحه: ۵ از ۵

عنوان فصل ۳. ابزارهای کاوش

عنوان بخش/جلسه ۷: اینترنت، وب، ابزار کاوش، موتور کاوش

عناوین اجزای آموزشی SCO:

- SCO1: تاریخچه اینترنت
- SCO2: تار جهانگستر شبکه جهانی وب
- SCO3: ابزارهای کاوش در اینترنت، تاریخچه
- SCO4: موتورهای کاوش، ساختار موتورهای کاوش، نمایندگان هوشمند

عنوان بخش/جلسه ۸: راهنمای موضوعی، شباهت ها و تفاوت های راهنماها و موتورهای کاوش، ابر

موتور کاوش، توانمندی نرم افزار کاوش، نمونه ها

عناوین اجزای آموزشی SCO:

- SCO1: راهنماهای موضوعی، مزایا و محدودیت ها
- SCO2: ابزارهای کاوش ترکیبی، ابرموتور کاوش
- SCO3: ویژگی های نرم افزار کاوش، فهرست موتورهای کاوش، ابرموتورهای کاوش
- ویژگی های نرم افزار کاوش

عنوان فصل ۴. واژه نامه های رقومی (شامل عمومی، تخصصی)

عنوان بخش/جلسه ۹: تعریف و انواع واژه نامه های عمومی، زبانی و تخصصی

عناوین اجزای آموزشی SCO:

- SCO1: تعریف واژه نامه ها و انواع آن
- SCO2: فرهنگ های عمومی، فرهنگ های زبانی
- SCO3: فرهنگ های تخصصی (موضوعی)، فرهنگ های حوزه علوم انسانی
- SCO4: فرهنگ های تخصصی علوم اجتماعی، اقتصاد، فرهنگ های تخصصی فلسفه و روانشناسی

عنوان بخش/جلسه ۱۰: بقیه واژه نامه های تخصصی، ارزیابی

عناوین اجزای آموزشی SCO:

- SCO1: علوم پزشکی

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: منابع مرجع الکترونیکی	
نام استاد: دکتر میترا صمیعی	صفحه: ۲۶ از ۵

SCO2: فنی و مهندسی

SCO3: کشاورزی

SCO4: ایران و اسلام، ارزیابی

عنوان فصل ۵. دایره المعارف های رقومی (شامل عمومی، تخصصی)

عنوان بخش/جلسه ۱۱: تعریف، انواع، دایره المعارف های عمومی

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SCO1: تعریف

SCO2: انواع

SCO3: دایره المعارف های عمومی

SCO4: نمونه ها

عنوان بخش/جلسه ۱۲: دایره المعارف های تخصصی

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SCO1: علوم انسانی

SCO2: هنر

SCO3: فنی و مهندسی

SCO4: کشاورزی

SCO5: نمونه ها

عنوان فصل ۶. کتابشناسی ها و فهرست های عمومی و تخصصی دیجیتالی

عنوان بخش/جلسه ۱۳: کتابشناسی ها، تعریف، انواع

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SCO1: تعریف

SCO2: انواع

SCO3: کتابشناسی عمومی

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: منابع مرجع الکترونیکی	
نام استاد: دکتر میترا صمیعی	صفحه: ۱۷ از ۵

SC04: کتابشناسی تخصصی

SC05: نمونه ها

عنوان بخش/جلسه ۱۴: فهرست ها و فهرستگان ها ، تعریف، انواع ،نمونه ها

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SC01: تعریف

SC02: انواع

SC03: فهرست ها (عمومی ، تخصصی)

SC04: نمونه ها

SC05: فهرستگان (عمومی ، تخصصی)

SC06: نمونه ها

فصل ۷. چکیده نامه ها و نمایه نامه های رقومی

عنوان بخش/ جلسه پانزدهم/ منابع مرجع فوری

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SC01: تعریف

SC02: انواع

SC03: چکیده نامه

SC04: نمونه ها

SC05: نمایه نامه ها

SC06: نمونه ها

عنوان بخش/ جلسه شانزدهم/ شبه دایره المعارف های دیجیتالی

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SC01: تعریف

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: منابع مرجع الکترونیکی	
نام استاد: دکتر میترا صمیعی	صفحه: ۵ از ۸

SCO3: دستنامه

SCO4: دستورنامه

SCO5: راهنما

SCO6: سالنامه و سالنما ها

SCO7: نمونه ها

فصل ۸. منابع جغرافیایی رقومی

عنوان بخش/جلسه ۱۷. تعریف ، انواع ،نمونه ها

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SCO1: تعریف

SCO2: انواع

SCO3: فرهنگ های جغرافیایی

SCO4: اطلس ها

SCO5: نقشه ها

SCO6: راهنماها

SCO7: نمونه ها

منابع و مراجع اصلی فارسی:

➤ مرادی، نورالله. مرجع شناسی: شناخت خدمات و کتاب های مرجع . تهران : فرهنگ معاصر ،

۱۳۷۴

➤ دیانی ، محمد حسن ، معرف زاده ، عبدالحمید ، مبانی مرجع : فنون پرسش و پاسخ یابی از منابع

کتابخانه . مشهد : آستان قدس رضوی ، معاونت فرهنگی ، ۱۳۷۰

➤ کتس، ویلیام ای.مرجع شناسی عمومی و تخصصی .به کوشش حمید محسنی ؛ترجمه آیدین

ادری محسنی عزیزی و حمید محسنی . تهران ، نشر کتابدار، ۱۳۹۰.

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: منابع مرجع الکترونیکی	
نام استاد: دکتر میترا صمیعی	صفحه: ۵ از ۹

- صافی، قاسم . مرجع شناسی عمومی ، فارسی و عربی . تهران : سپهر سخن ؛ چاپار ، ۱۳۸۵.
- کتس ، ویلیام ای. واژه نامه ها . ترجمه آیدین آذری . تهران : نشر کتابدار، ۱۳۸۴.
- کتس ، ویلیام ای . دایره المعارف ها . ترجمه آیدین آذری . تهران : نشر کتابدار، ۱۳۸۴.
- کتس ، ویلیام ای . کتابشناسی ها . ترجمه آیدین آذری . تهران : نشر کتابدار، ۱۳۸۴.
- کتس ، ویلیام ای . منابع ارجاع آماده . ترجمه آیدین آذری . تهران : نشر کتابدار، ۱۳۸۴.
- شعبانی ، احمد. مرجع شناسی تخصصی با گرایش علوم انسانی و اجتماعی. تهران : نشر چاپار ،

۱۳۸۵

منابع اصلی انگلیسی:

- ❖ Cheney, Frances Neel. *Fundamental Reference Sources Chicago: American Library Association, 1971.*
- ❖ Kats, William. A. *Introduction to Reference Work. Newyork: Mc Graw-Hill, 1987.*

پایان

